

Η' λογική ενέργεια αποδείχνει τὴν ὑπαρξίν τῶν σωμάτων.

γ'. Ἐπειδὴ αἱ ἀπόλυτοι ποιότητες τῶν σωμάτων εἶναι ἀνέφικτοι εἰς τὰς αἰσθήσεις μας, καὶ δὲν ἔμπορῶμεν νὰ γνωρίσωμεν, εἰμὴ ποιότητας ἀναφορικὰς, ἔπεται ὅτι κάθε πρᾶγμα ὑπερξεσκεπάζομεν, δὲν εἶναι, παρά μία σχέσις γνωσῆ. Μὲ ὅλον τῆτο τὸ νὰ εἰπῆ τινὰς ὅτι τὰ σώματα ἔχουν ποιότητος σχετικὰς, εἶναι τὸ ἴδιον νὰ εἰπῆ ὅτι εἶναι κάτι τὶ τὸ ἕνα πρὸς τὸ ἄλλο· καὶ τὸ νὰ εἰπῆ ὅτι εἶναι κάτι τὶ τὸ ἕνα πρὸς τὸ ἄλλο, εἶναι τὸ ἴδιον

Μὲ ὅλον τῆτο, καὶ τὸ βλέπομεν, αὐτὴ ἡ αἰσθητικὴ ἐνέργεια εἶναι διὰ τὴν ὁποίαν εἶναι δυσκολώτερον νὰ βεβαιωθῆ τινὰς· ἐπειδὴ πάντοτε βλέπομεν εἰς τὸ νὰ κρίνωμεν ἀπὸ προλήψεις, καὶ συγκρίνομεν τὴν ἔξιν μετὰ τὴν φύσιν, καὶ πιστεύομεν ὅτι ἠοράνομεν εὐθύς ἀπὸ τὴν νηπιότητά μας, καθὼς αἰοράνομασθε τὴν σήμερον. Δὲν εἴμασθε, παρά ἔξεις· πλην μὴν ἰξεύροντες πῶς ἀποκτήθησαν αἱ ἔξεις, κρίνομεν ὅτι ἡ φύσις μόνη μᾶς ἔκαμεν ἐκεῖνο ὅπερ εἴμασθε. Πρέπει νὰ φυλαχθῶμεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν πρόληψιν, καὶ νὰ μὴν πιστεύωμεν ὅτι ἡ φύσις τὰ ἔκαμεν ὅλα, καὶ δὲν μᾶς μένει τίποτε. Ὁ Συγγραφεὺς, τέχνη τῆ συνλογίζεσθαι.

Μᾶς φαίνεται ὅτι φυσικὰ περιπατῶμεν, τὸ ἀριστερὸν χέρι φυσικὰ εἶναι ἀνεπιτήδειον εἰς τινὰ, κτλ., μὰ ὅλα αὐτὰ εἶναι ἔξεις.

Ἐδὼ πρέπει νὰ εἰπῆ τινὰς καὶ τὸ τῆ Δαβὶδ „Ὁ φθαλμὸς ἔχουσι καὶ ἔβλεπουσιν, ὣτα ἔχουσιν καὶ ἔκκεουσιν, κτλ.

E. J. Anninos P. T. II
 IOANNINA 2006

νὰ εἰπῆ ὅτι τὸ κάθε ἓνα εἶναι κάτι τι, ἀφαιρῶντας
κάθε ἀναφορὰν, κάτι τι ἀπόλυτον. Ἡ λογικὴ
ἐνέργεια μᾶς μαθαίνει λοιπὸν ὅτι εἶναι ἀπόλυτοι
ποιότητες, καὶ ἀκολουθῶς, σώματα· μὰ δὲν μᾶς μαν-
θάνει, εἴμη τὴν ὑπαρξίν τες.

**Ἐκεῖνο ὅπερ ἐννοῶν μετὰ τὸ φαινόμενα,
Παρατηρήσεις, Πείρας.**

δ'. Μετὰ τὸ φαινόμενα, ἐννοῶν κυρίως τὰ γε-
γονότα ὅπερ εἶναι μία ἀκολουθία τῶν νόμων τῆς φύ-
σεως· καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι οἱ νόμοι εἶναι ἄλλα τόσα γε-
γονότα. Τὸ ὑποκείμενον τῆς φυσικῆς εἶναι νὰ γνω-
ρίσῃ αὐτὰ τὰ φαινόμενα, αὐτὰς τὰς νόμους, καὶ νὰ
πιάνῃ, ἂν εἶναι δυνατόν, τὸ σύνημά τες.

Δι' αὐτὸ τὸ τέλος, προσέχων ξεχωριστὰ εἰς τὰ
φαινόμενα, τὰ θεωρῶν εἰς ὅλας τὰς σχέσεις, δὲν
ἀφίνων νὰ φύγῃ καμμία περίσασις, καὶ ὅταν βεβαι-
ωθῶν μετὰ παρατηρήσεις ὅπερ ἐγέναν καλά, τὰ ὀνομά-
ζων ἀκόμι παρατηρήσεις.

Μὰ διὰ νὰ τὰ ξεσκεπάσῃ τινὰς δὲν ἀρκεῖ πάν-
τοτε νὰ παρατηρῶμεν, πρέπει ἀκόμι μετὰ διάφορα
μέσα νὰ τὰ ἀπαλλάξωμεν ἀπὸ κάθε τι ὅπερ τὰ κρύ-
πτει, νὰ τὰ φέρωμεν πλησίον μας, καὶ νὰ τὰ βάλ-
ωμεν ὑπὸ ὄψιν. Αὐτὸ εἶναι ὅπερ ὀνομάζων πείρας.
Τοιαύτη εἶναι ἡ διαφορὰ ὅπερ πρέπει νὰ θάλωμεν
ἀναμεταξὺ εἰς τὸ, φαινόμενα, παρατηρήσεις,
πείρας.

Χρήσις τῶν Εἰκασιῶν.

ε'. Εἶναι σπάνιον ὅπῃ νὰ φθάσωμεν ἐν ταύτῳ εἰς τὴν ἐνάργειαν. Εἰς ὅλας τὰς ἐπισημας καὶ εἰς ὅλας τὰς τέχνας ἀρχισαν μὲ ἓνα εἶδος ψηλαφήσεως.

Ἦτερα ἀπὸ γνωσὰς ἀληθείας ὑποπτεύουν ἄλλας διὰ τὰς ὁποίας ἀκόμη δὲν εἶναι βέβαιοι. Αὐταὶ αἱ ὑποψίαι θεμελιώνονται εἰς περιστάσεις ὅπῃ δείχνουν ὀλιγώτερον τὸ ἀληθές, παρά τὸ πιθανόν. Μὰ μᾶς βάνουν συχνὰ εἰς τὴν ὁδὸν τῶν εὐρέσεων μανθάνωντάς μας ἐκεῖνο ὅπῃ ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν. Αὐτὸ εἶναι ὅπῃ ἐννοῶν μὲ τὸ εἰκάζω.

Αἱ εἰκασίαι εἶναι εἰς τὸν ἀσθενέστατόν τῆς βαθμὸν, ὅταν δὲν βεβαιώνουν ἓνα πρᾶγμα, παρά μὴ βλέπωντας διὰ τί δὲν ἤθελεν ἡμπορῆ νὰ εἶναι. Ἄν ἡμπορῆ τις νὰ συγχωρήσῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν τε τοιαύτας, δὲν πρέπει ἀλλέως, παρά ὡς ὑποθέσεις ὅπῃ χρειάζονται ἐπικύρωσιν. Μένει λοιπὸν νὰ κάμωμεν παραρητήσεις ἢ πείρας.

Φαίνομάθε θεμελιωμένοι πισεύοντες ὅτι ἡ φύσις ἐνεργεῖ μὲ τὴς εὐκολωτάτης τρόπῃς. Ἀκόλῃθως, οἱ φιλόσοφοι παρακινῶνται νὰ κρίνουν ὅτι ἀπὸ τὴς πολλῆς τρόπῃς μὲ τὴς ὁποίας ἓνα πρᾶγμα ἡμπορεῖ νὰ γένη, ἡ φύσις πρέπει νὰ ἐκλεξεν ἐκεῖνης ὅπῃ φαντάζονται ἀπλυσάτης. Εἶναι ἐναργές ὅτι μία τοιαύτη εἰκασία δὲν θὰ ἔχη δύναμιν, εἰμὴ ὅσον θὰ εἶμαθε ἱκανοὶ νὰ γνωρίσωμεν ὅλα τὰ μέ-

σα, καὶ γὰρ κρίνωμεν διὰ τὴν ἀπλότητά τῆς τὸ ὅποιον εἶναι σπανιώτατον. (1)

Ἡ ἀναλογία ἔχει διαφόρους βαθμοὺς βεβαιότητος.

5. Αἱ εἰκασίαι εἶναι ἀναμεταξὺ εἰς τὴν ἐνάργειαν καὶ ἀναλογίαν, ἡ ἑποία καὶ αὐτὴ δὲν εἶναι συχνά, παρά μία ἀφενῆς εἰκασία. Πρέπει λοιπὸν νὰ διασέλωμεν εἰς τὴν ἀναλογίαν διαφόρους βαθμοὺς, κατὰ τὰς διαφόρους θεμελιώσεις ὅπῃ ἔχει ἐπάνω εἰς σχέσεις ὁμοιότητος, ἐπάνω εἰς σχέσεις πρὸς τὸ τέλος, ἢ ἐπάνω εἰς σχέσεις αἰτιῶν πρὸς τὰ ἀποτελέσματα, καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων πρὸς τὰς αἰτίας.

Ἡ Γῆ εἶναι κατοικημένη, ἄρα καὶ οἱ Πλανῆται. Ἰδὲ ἡ ἀφενεσάτη ἀναλογία· ἐπειδὴ δὲν θεμελιώνεται, παρά ἐπάνω εἰς μίαν σχέσιν ὁμοιότητος.

Μὰ ἂν σημειώνη τινὰς, ὅτι οἱ Πλανῆται ἔχον ἐνιαυσίας καὶ ἡμερησίας περιφορὰς, καὶ ἀκολέθως, τὰ μέρη αὐτῶν φωτίζονται καὶ θερμαίνονται ἐκ περιόδου, αὐταὶ αἱ προφυλάξεις ἢ δὲν φαίνονται παρμέναι διὰ τὴν συντήρησιν τινῶν κατοίκων; Αὐτὴ ἡ ἀναλογία ὅπῃ θεμελιώνεται εἰς τὴν τῶν μέσων πρὸς τὸ τέλος σχέσιν, ἔχει λοιπὸν περισσοτέραν δύναμιν, παρά ἡ πρώτη. Μὲ ὅλον τῆτο, ἂν αὐτὴ δείχ-

(1) Ὅσον διὰ τὴν χρῆσιν τῶν εἰκασίῶν εἰς τὴν σπυρδὴν τῆς ἰσορίας, ὅρα Ὁδὸς σπυρδῆς παλαιὰ Ἰσορία Βιβλ. 1. Κεφ. 3. 8.

νη ὅτι δὲν εἶναι μόνον ἡ Γῆ κατοικημένη, δὲν δείχνει ὅτι ὅλοι οἱ Πλανῆται εἶναι κατοικημένοι. Ἐπειδὴ ἐκεῖνο ὅπῃ ὁ δημιουργὸς τῆς φύσεως ἐπαναλαμβάνει εἰς πολλὰ μέρη τῆ παντὸς διὰ ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ τέλος, ἴσως δὲν τὸ συγχωρεῖ ἐνίοτε, παρά ὡς μίαν ἀκολλησίαν τῆ καθολικῆ συστήματος. Ἡμπορεῖ ἀκόμι μία περιφορὰ νὰ κάμη μίαν ἐρημίαν ἐνὸς Πλανήτη κατοικημένῃ.

Ἡ ἀναλογία ὅπῃ εἶναι θεμελιωμένη ἐπάνω εἰς τὴν σχέσιν τῶν ἀποτελεσμάτων πρὸς τὴν αἰτίαν, ἢ τῆς αἰτίας πρὸς τὰ ἀποτελέσματα, εἶναι ἐκείνη ὅπῃ ἔχει περισσοτέραν δύναμιν. Γίνεται μάλιστα μία ἀπόδειξις ὅταν ἐπικυρώνεται μὲ τὴν συνδρομὴν ὅλων τῶν περιστάσεων.

Εἶναι μία πραγματικὴ ἐνέργεια ὅτι ἡ Γῆ ἔχει περιφορὰς ἡμερησίας καὶ ἐνιαυσίας, καὶ εἶναι μία λογικὴ ἐνέργεια ὅτι αὐταὶ αἱ περιφοραὶ ἡμποροῦν νὰ γένων ἀπὸ τὴν κίνησιν τῆς Γῆς, ἀπὸ τὴν κίνησιν τῆ Ἡλίου ἢ καὶ ἀπὸ τὰς δύο.

Μὰ παρατηροῦμεν ὅτι οἱ Πλανῆται περιγράφου κύκλους περὶ τὸν Ἡλίον, καὶ βεβαιώνομασθε ἐξ ἴσου μὲ τὴν πραγματικὴν ἐνέργειαν ὅτι τινὲς ἔχου μίαν κίνησιν περὶ τὸν ἀξονά τῃς μᾶλλον ἢ ἥττον ἐγκλιμένην. Λοιπὸν εἶναι λογικῶς ἐναργὲς ὅτι αὐτὴ ἢ διπλῆ περιφορὰ πρέπει ἀναγκαίως νὰ κάμη ἡμέρας, ὥρας καὶ ἐνιαυτῆς. Ἡ Γῆ ἄρα ἔχει μίαν διπλῆν περιφορὰν· ἐπειδὴ ἔχει ἡμέρας, ὥρας, ἐνιαυτῆς.

—Αὐτὴ ἡ ἀναλογία ὑποθέτει ὅτι τὰ ἴδια ἀπο-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
 ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
 ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΝ ΕΡΕΥΝΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ
 ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Θ. ΠΕΡΙΣΙΟΥ

Ε.Δ. της Κ.τ.Π.
 ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

τελέσματα ἔχον τὰς ἰδίας αἰτίας, ὑπόθεσις ἢ ὁποῖα ὄντας ἐπικυρωμένη μὲ νέας ἀναλογίας, καὶ μὲ νέας παρατηρήσεις, δὲν δεῖ νὰ ἴσχυται πλέον νὰ γένη ἀμφίβολος. Οὕτως οἱ καλοὶ φιλόσοφοι ὠδηγήθησαν. Ἄν θέλη τινὰς νὰ μάθῃ νὰ συλλογίζεται καθὼς αὐτοὶ, τὸ καλλίτερον μέσον εἶναι νὰ σπυδάξῃ τὰς εὐρέσεις ὅπῃ ἔγιναν ὑσερα ἀπὸ τὸν Γαλιλαῖον ἕως εἰς τὸν Νεύτωνα. Οὔδὲ σπυδάξῃ Τέχνη τὴν συλλογίζεσθαι. Νεωτερικὴ ἱστορία, ἑξήκοντον Βιβλ. Κεφ. 5, καὶ τὰ ἐφεξῆς.)

Οὕτως ἀκόμη καὶ ἡμεῖς ἐδοκιμάσαμεν νὰ συλλογίζωμάσθαι εἰς αὐτὸ τὸ πόνημα. Ἐπαρατηρήσαμεν τὴν φύσιν καὶ ἐμάθαμεν ἀπ' αὐτὴν, τὴν ἀνάλυσιν. Μὲ αὐτὴν τὴν μέθοδον ἐσπυδάσαμεν τὸν ἑαυτὸν μας, καὶ ἀφ' ἧς ἐξεσκεπάσαμεν μὲ μίαν σειράν προτάσεων ταυτικῶν, ὅτι αἱ ἰδέαι μας καὶ αἱ δυνάμεις μας δὲν εἶναι, παρά τὸ αἰσθημα ὅπῃ πέρνει διαφόρους μορφὰς, ἐβεβαιώθημεν διὰ τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν γένεσιν καὶ τῶν καὶ ἐκείνων.

Ἐσημειώσαμεν ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἰδεῶν μας καὶ τῶν δυνάμεων μας δὲν γίνεται, παρά μὲ τὰ μέσον τῶν σημείων, καὶ δὲν ἴσχυται νὰ γένη χωρὶς αὐτὰ, καὶ ὅτι ἀκολούθως ὁ συλλογιστικὸς μας τρόπος δὲν ἴσχυται νὰ διορθωθῇ, παρά μὲ τὴν διόρθωσιν τῆς γλώσσης, καὶ ὅτι ὅλη ἡ τέχνη καταστὰ εἰς τὸ νὰ φκιάσωμεν καλὰ τὴν γλῶσσαν καθὼς ἐπίσημης.

Τέλος, ἐδείξαμεν ὅτι αἱ πρῶται γλῶσσαι εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐφκιάσθησαν καλὰ. ἐπειδὴ ἡ Μετα-

Φυσική ὡς προέδρευεν εἰς τὸν σχηματισμόν τῆς, δὲν ἦταν μία ἐπισήμη καθὼς τὴν σήμερον, ἀμὴ μία κλίσις δεδομένη ἀπὸ τὴν φύσιν.

Ἡ φύσις λοιπὸν εἶναι ὡς θὰ μᾶς διδάξῃ τὴν ἀληθινὴν Λογικὴν. Ἴδὲ ποῖον ἦταν τὸ ὑποκείμενόν τῆς, καὶ αὐτὸ τὸ σύγγραμμα ἔγινε καινότερον, ἀπλῆστερον καὶ συντομώτερον. Ἡ φύσις δὲν θὰ λείψῃ εὐσεΐ ἀπὸ τὸ νὰ μανθάνῃ ὅποιον ἡξεύρει νὰ τὴν σπυδάσῃ, καὶ μανθάνει τόσο καλλίτερα ὅσον ὁμιλεῖ πάντοτε τὴν σωστότεραν γλῶσσαν. Ἡθέλαμεν εἰμασθε πολλὰ ἐπιτήδεια, ἀν ἡξεύραμεν νὰ ὁμιλῶμεν μὲ τὴν ἰδίαν σωστότητα, μὰ παρὰ πολὺ φλυαρῶμεν διὰ νὰ συλλογίζωμάσθε πάντοτε καλὰ. (1)

Μὲ φαίνεται ὅτι πρέπει νὰ προῶσω ἐδῶ τινὰς εἰδήσεις εἰς τὴς νέες ὅπῃ θὰ νὰ θελήσῃ νὰ σπυδάσῃ αὐτὴν τὴν Λογικὴν.

(1) Εἰς τὴν ὁμιλίαν μᾶς μεταχειριστομάσθε ἕνα πλῆθος λέξεων ἀσημάντων, ἕνα μεγαλύτερον ἀκόμη πλῆθος τῶν αὐτῶν δὲν ἐπροσδιωρίσαμεν τὴν σημασίαν καὶ ἀκολουθίας, ἀλλὰ ἐννοεῖ ὁ ἕνα, ἀλλὰ ὁ ἄλλος μὲ τὰς αὐτὰς λέξεις καὶ τὰ παρεπομένα αὐτῆς τῆς ἀοριστίας, γελοῖα καὶ ὀλέθρια πολλάκις. Ὅταν βλέπω ἕνα ἀλικὸν χρῶμα, καὶ λέγω κόκκινου, ὅσοι μὲ ἀκούσῃ λαμβάνει καθένας μίαν διαφορετικὴν ἰδέαν ἔκείνη ὅπῃ λέγω· ἐπειδὴ ἀπὸ τὸ ἀλικὸν ὅπῃ εἶναι τὸ λαμπρότερον κόκκινου ἕως εἰς τὸ ἀσθενέστερον κόκκινου, πολλὰ εἶναι τὰ ἀναμεταξύ. Αὐτὸ ἐκδηλεῖ εἰς πολλὰς ἄλλας λέξεις.

Εἰδησις εἰς τὸ νῦν ὅτι δὲ νὰ φε-
 λήσῃ νὰ σπεδάσῃ αὐτὴν τὴν Λο-
 γικὴν.

ζ. Ἐπειδὴ ὅλη ἡ τέχνη τῆς συλλογίζεσθαι
 καταντᾷ εἰς τὸ νὰ καλοφκιάσωμεν τὴν γλῶσσαν
 κάθε ἐπισήμης, εἶναι ἐναργὲς ὅτι ἡ σπεδὴ μιᾶς
 ἐπισήμης καλὰ πραγματευμένης, καταντᾷ εἰς τὴν
 σπεδὴν μιᾶς γλώσσης καλοφκιασμένης. Μὲ τὸ
 νὰ μάθῃ τινὰς μίαν γλῶσσαν δὲν εἶναι ἄλλο,
 παρά τὸ νὰ τὴν κάμῃ εἰς τὸν ἑαυτόν τε συνήθειαν,
 τὸ ὅποιον δὲν ἔμπορεῖ νὰ εἶναι, εἰμὴ τὸ ἀποτελέσ-
 μας μιᾶς πολυχρονίᾳ χρήσεως. Πρέπει ἄρα νὰ διὰ
 βάξῃ πολλάκις καὶ ἐσκεμμένως, νὰ ὁμιλῇ διὰ ἑκασ-
 τὰ ὅτι ἐδιάβασε, καὶ νὰ ξαναδιαβάξῃ ἀκόμη, διὰ
 νὰ βεβαιωθῇ ὅτι ὁμιλῆσε καλὰ.

Θὰ ἐννοήσῃ τινὰς εὐκαλὰ τὰ πρῶτα κεφά-
 λαια αὐτῆς τῆς Λογικῆς, μὰ, ἂν, μὲ τὸ νὰ ἐν-
 νοῆσῃ, νομίσῃ ὅτι ἔμπορῇ νὰ περάσῃ ἐν ταῦτῳ εἰς
 τὰ ἄλλα, δὲν περάσῃ παρά πολὺ ὀχλίγωρα. Δὲν
 πρέπει νὰ περάσῃ τινὰς εἰς ἓνα νέον κεφάλαιον,
 παρά ἀφ' ἧς οἰκειοποιήσῃ καὶ τὰς ιδέας καὶ τὴν γλῶσ-
 σαν ἐκείνων ὅτι προηγῆνται. Ἄν φερθῇ τινὰς ἀλ-
 λέως, δὲν δὲ ἐννοήσῃ πλέον μὲ τὴν ἰδίαν εὐκα-
 λίαν, καὶ ἐνίοτε δὲν δὲ ἐννοήσῃ τελείως.

Τὸ μεγαλύτερον κακὸν εἶναι ὅτι δὲ ἐννοήσῃ
 κακῶς Ἐπειδὴ μὲ τὴν γλῶσσαν τε ἀπὸ τῆν ὅποι-
 αν δὲ φυλάξῃ κάτι τι, καὶ μὲ τὴν ἐδικήν τε ὅτι
 δὲ νομίσῃ ὅτι κέρνει, δὲ κάμῃ μίαν διάλεκτον ἀ-

κατανόησαν. Αὐτὸ μάλισα δὲ ἀκολυθῆσιν εἰς ἐκεί-
 νους ὅπως δὲ νομίσαν τὸν ἑαυτόντας πεπαιδευμένους,
 ἢ ἐπειδὴ ἐσπῆδασαν ἐκεῖνο ὅπως συχνὰ ὀνομάζαν ἀ-
 καταλληλότατα φιλοσοφίαν, ἢ ἐπειδὴ τὴν ἐδίδα-
 ξαν. Ὅπως ἔαν μὲ διαβάσιν δὲ τὸς εἶναι πολ-
 λά δύσκολον νὰ ἀπομάθῃν ἐκεῖνο ὅπως ἔμαθον, διὰ
 νὰ μὴ μάθῃν, εἰμὴ ἐκεῖνο ὅπως διδάσκω. Δὲν δὲ
 καταδεχθῆν νὰ ξαναρχίσαν μαζίμ. Εἰς ὀλίγην ὑ-
 πόληψιν δὲ πάρῃν αὐτὸ τὸ σύγγραμμάμ, ἂν σο-
 χαθῆν ὅτι δὲν τὸ καταλαμβάνῃν. Καὶ ἂν φαντά-
 ζωνται ὅτι τὸ ἐννοῶν, δὲ τὸ σοχαθῆν ἀκόμι ὀλίγον
 ἀξιόλογον. ἐπειδὴ δὲ τὸ ἐννοήσαν κατὰ τὸν τρόπον
 σης, ἔδὲν νομίσαν ὅτι δὲν ἔμαθῃν τίποτες. Εἶναι
 πολλὰ καινὸν ἀναμεταξὺ εἰς ἐκείνους ὅπως κρίνῃν τὸν
 ἑαυτόντας σοφῆς, τὸ νὰ μὴ βλέπῃν εἰς τὰ καλλι-
 τερα βιβλία, εἰμὴ ἐκεῖνο ὅπως ἤξεύρῃν, ἔδὲν ἀκολυ-
 θῆν, νὰ τὰ διαβάσῃν, χωρὶς νὰ μαθῆσῃν τίποτες.
 Δὲν βλέπῃν κανένα καινὸν εἰς ἓνα σύγγραμμάμ ὅπως
 κάθῃτι εἶναι καινὸν δι' αὐτῆς.

Οὕτω λοιπὸν δὲν γράφω, παρά διὰ τὸς ἀμα-
 θεῖς. Ὡς ἂν ὅπως δὲν ὀμιλῆν τὰς γλώσσας κάμ-
 μιᾶς ἐπισήμης, δὲ τὸς εἶναι εὐκολώτερον νὰ μάθῃν
 τὴν ἐδικήμ. Τὸς εἶναι ἐφικτοτέρα ἀπὸ κάθε
 ἄλλην. ἐπειδὴ τὴν ἔμαθα ἀπὸ τὴν φύσιν, ἢ ὅποιε
 δὲ ὀμιλήσῃ εἰς αὐτῆς καθὼς ἔδὲν εἰς ἐμένα.

Μὰ, ἂν εὐρίσκῃν μέρη ὅπως δὲ τὸς σαματή-
 σῃ, ἂς φυλαχθῆν καλὰ νὰ ἐρωτήσῃν σοφῆς ὥσαν
 ἐκείνους ὅπως ὀμιλήσῃ ἀνωτέρω. Θα κάμῃν καλλι-

τέρα ἐρωτῶντες ἄλλης ἀμαθίας ὅπῃ μὲ ἐδιάβασαν
μὲ ἐπίσασιν ἔ καταλήψιν.

Αἷς εἰπῶν εἰς τὸν ἑαυτόντης. Εἰς αὐτὸ τὸ
σύγγραμμα δὲν βαδίζει τινὰς, παρὰ
ἀπὸ τὸ γνῶσὸν εἰς τὸ ἄγνωστον. Ἡ
δυσκολία ἄρα εἰς τὸ νὰ ἐννοήσωμεν
ἓνα κεφάλαιον, προέρχεται μόνον ἀ-
πὸ αὐτὸ ὅπῃ τὰ προηγέμενα κεφάλαια
δὲν μᾶς ἔγιναν ἀκόμι συνήθη. Τότε θὰ
κρίνῃν ὅτι πρέπει νὰ γυρίσῃν ὀπίσω· ἔ, ἂν ἔχῃν
τὴν ὑπομονὴν νὰ τὸ κάμῃ, θὰ μὲ ἐννοήσῃν· χωρὶς
νὰ ἔχῃν χρεῖαν νὰ συμβουλευθῶν κανέναν. Πῶτε
δὲν ἐννοῆ τινὰς καλλίτερα, παρὰ ὅταν ἐννοῆ χω-
ρὶς ξένην βοήθειαν.

Αὐτὴ ἡ Λογικὴ εἶναι σύντομος, ἔ ἀπολύτως
δὲν εἶναι τρομακτικὴ. Διὰ νὰ διαβαθῆ μετὴν
σκέψιν ὅπῃ ζητεῖ, δὲν θὰ χρειασθῆ νὰ μεταχειρι-
σθῆ τινὰς, εἰμὴ τὸν καιρὸν ὅπῃ ἤθελε χάσῃ διαβά-
ζοντας μίαν ἄλλην Λογικὴν.

Ὅταν μίαν φορὰν θὰ τὴν ἤξεύρῃ τινὰς, καὶ
μὲ τὸ ἤξεύρῃ ἐννοῶ ὅπῃ νὰ εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ
τὴν ὁμιλῆ εὐκόλα, ἔ νὰ ἤμπορῆ, ἂν κάμῃ χρεῖαν
νὰ τὴν ξανακάμῃ. Ὅταν θὰ τὴν ἤξεύρῃ τινὰς,
λέγω, θὰ ἤμπορέσῃ μὲ ὀλιγωτέραν βραδύτητα
νὰ διαβάσῃ τὰ βιβλία ὅπῃ αἱ ἐπιστῆμαι εἶναι κα-
λὰ πραγματευμένοι, ἔ ἐνίοτε θὰ παιδευθῆ τινὰς
μὲ ἀναγνώσεις ταχείας. Διὰ τί, διὰ νὰ βαδίσῃ
τινὰς μὲ ταχύτητα ἀπὸ γνῶσιν εἰς γνῶσιν, ἀρ-

κεῖ νὰ ἔχη οἰκιοποιημένην τὴν μέθοδον τὴν μόνην καλὴν, καὶ ἀκολούθως, ὅπως εἶναι ἡ αὐτὴ εἰς ὅλας τὰς ἐπισήμας.

Ἡ εὐκολία ὅπως δὲ δώσῃ αὐτὴ ἡ Λογικὴ, δὲ τὴν ἀποκτίσῃ τινὰς ἐξ ἴσῃ σπευδάζοντας τὰ προσιμώδη μαθήματα τῆς Οὔδῃς σπευδῆς, ἀνσμίγῃ καὶ τὸ πρῶτον Μέρος τῆς Γραμματικῆς. Ἀφ' ἧς σπευδῆσιν τινὰς αὐτὰ καλὰ, δὲ ἐννοήσῃ εὐκολα τὰ συγγράμματά μου.

Θέλω ὅμως νὰ προλάβω τῆς νέης διὰ μίαν πρόληψιν ὅπως πρέπει νὰ εἶναι φυσικὴ εἰς ἐκείνης ὅπως ἀρχίζον. Ἐπειδὴ μία μέθοδος διὰ νὰ συλλογίζομεθα πρέπει νὰ μᾶς μανθάνῃ νὰ συλλογίζομασθε, παρακινέμασθε νὰ νομίζωμεν ὅτι εἰς κάθε συλλογισμόν, τὸ πρῶτον πρᾶγμα ἔπρεπε νὰ εἶναι νὰ σοχαζώμεθα εἰς τῆς κανόνας κατὰ τῆς ὁποίας πρέπει νὰ γένῃ, καὶ ἀπατώμεθα. Δὲν εἶναι ἐδίκονμας νὰ σοχάζομασθε εἰς τῆς κανόνας, ἐδίκοντες εἶναι νὰ μᾶς ὀδηγῶν χωρὶς νὰ σοχάζομασθε εἰς αὐτῆς. Δὲν ἠθέλαμεν ὁμιλῆν, ἀνὰ πρὸ τῆς νὰ ἀρχίσωμεν κάθε φράσιν, ἔπρεπε νὰ ἐνασχολώμασθε εἰς τῆς κανόνας τῆς Γραμματικῆς. Λοιπὸν ἡ τέχνη τῆς συλλογίζεσθαι δὲν ὁμιλεῖται καλὰ, παρά ὅταν ὁμιλῆται φυσικά. Μελέτησε τὴν τέχνην καὶ μελέτησέ την καλὰ, μὰ μὴ σοχάζεσαι πλέον εἰς αὐτὴν, ὅταν δὲ θελήσῃς νὰ σοχασθῆς εἰς ἄλλο πρᾶγματα. Κάμριαν ἡμέραν δὲ σὲ γένῃ συνήθης, τότε πάντοτε μαζί με τὸν ἑαυτόν σου, δὲ πα-

ρατηρήσης τῆς σοφασμῆς σε, οἱ ὅποιοι δε πηγαί-
 νεν μόνοι τες, καὶ δε ἐπαγρυπνῆ ἐπάνω εἰς αὐτῆς
 διὰ νὰ τῆς ἐμποδίζη κάθε παρεκτροπὴν· τῆτο εἶναι
 ὄλον ἐκεῖνο ὅπῃ ἔχεις νὰ προσμείνης ἀπὸ τὴν μέθο-
 δον. Αἱ κινηλίδες δὲν βάνονται εἰς τὰς ἄκρας τῶν
 κρημῶν διὰ νὰ ὀδηγῶν τῆς διαβάτας, ἀμὴ νὰ τῆς
 ἐμποδίζεν ἀπὸ τῆ νὰ κρημνίζωνται.

Ἄν εἰς τὴν ἀρχὴν ἔχης κόπον νὰ κάμης συ-
 νήδη εἰς τὸν ἑαυτόν σε τὴν μέθοδον ὅπῃ σε διδά-
 σκω, ἡ αἰτία δὲν εἶναι ἡ δυσκολία της· ἐπειδὴ μῆ-
 τε ἡμπορεῖ νὰ ἔχη ὄντας φυσικὴ· ἔγινεν ὅμως διὰ
 ἑσένα, τῆ ὁποῖα κακαὶ ἔξεις διέφθειραν τὴν φύ-
 σιν. Ἐέκαμε ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἔξεις, καὶ δε συλλο-
 γιωδῆς φυσικὰ καλὰ.

Φαίνεται ὅτι ἔπρεπε νὰ δώσω αὐτὰς τὰς εἰ-
 δήσεις πρὸ τῆ νὰ ἀρχίσω αὐτὴν τὴν λογικὴν, μὰ
 δὲν ἤθελαν τὰς καταλάβη. Διὰ ἐκεῖνης ὅπῃ δε
 ἡξεύρην νὰ τὴν διαβάσεν εὐθὺς ἀπὸ τὴν πρώτην
 φορὰν, καλὰ εἶναι βαλμένοι καὶ εἰς τὸ τέλος. Εἶναι
 παρομοίως καλὰ καὶ διὰ τῆς ἄλλες οἱ ὅποιοι δε αἰ-
 θανθῶν καλλίτερα τὴν χρεῖαν ὅπῃ ἔχεν αὐτῶν.

Τ Ε Λ Ο Σ.

ΕΚ ΤΟΥ
 ΠΕΡΙ ΑΪΣΘΗΜΑΤΩΝ
 ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ.

Αἱ μὲν γνώσεις ἐκ τῶν αἰσθήσεων, τὰ δ' αἰσθήματα ἔδεν ἀλλ' ἢ τρόποι τῶ εἶναι ἡμέτεροι. Ὁ τῶ τρόπῳ τῶν ἐξω ἑαυτῶν βλέπειν ἔχοντων σώματα, καὶ γὰρ δοκεῖ τῶ ὄντι ὡς ἔδεν ἕτερον παρὰ τὴν ἡμετέραν ψυχὴν εἰσποικημένην διαφόρως βλέπειν ὡφείλομεν.

Οὐδεὶς οἶμαι τῶν φιλοσόφων ἐστὶν ὁ τῶτι λύσαι θελήσας τὸ πρόβλημα, ἀλλ' ἔδ' ἀπεπειράθη τις ὄλως τῆς λύσεως, καὶ ὁ προβαλὼν πρῶτος ἐστὶν ὁ Ἀλεμβέρτος. „Αὐτοῖς γάρ φησι (τοῖς μεταφυσικοῖς) προσδιορίσαι προσήκει, τίσι ποτε βαθμοῖς ἢ ἡμετέρα ψυχὴ χρῆται, ἐπειδὰν ἐξω ἑαυτῆς χωρεῖν ἄρχηται, ὡφειμένη ἕτως εἶπειν, καὶ κατεχομένη ὑπὸ πολλῶν ἀντιλήψεων, αἵτινες συ-

„νεφέλησι μετ' αὐτὴν ἐπὶ τὰ ἔξω σώματα, αὐτῆς
 „κβασι δὲ ταύτῃ μόνῃ, περιγράφειν εἰκασί, ἔ
 „περιορίζειν ταύτῃ μικρὸν ὅσον χωρίον, ὅθεν ἕκ
 „ἐπιτρέψῃ τὴν ἐξέλευσιν.“

Ῥαδίως δέ τις πεισθεῖη ὅτι εὐρεσίς τις ἕκ ἐγέ-
 νετο, ὅποτε ὁ τὸ θαυμαζόμενον προοίμιον τῆς Ἐχ-
 κυκλοπαιδείας συνθεῖς ἀγνοῶντι εἰκεν, ἔ μὴν ἀλλὰ
 ἔ χρήμά τι ἔτω χαλεπὸν αὐτὴν ᾧτο, ὡς ἀπο-
 ρεῖν εἴποτε σὺν ἐπιτεύξει ποιήσαι τίς τὴν ἐπιχει-
 ρησιν. Ἀλλὰ γὰρ οἶμαι σφόδρα καλῶς συνεώρα
 τὴν δυσκολίαν, ἔ ἕκ ἂν ἐπιχειρήσας μόνον, ἀπε-
 τετεύχει τῆς λύσεως, ὁ πολλοῖς ἔ ἄλλοις ἐπιχει-
 ρήσας ἔ τῆς λύσεως αὐτῶν εὐπορήσας. Οὐδὲν γὰρ,
 ἀλλ' ἢ τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθήματα ἀναλύσαι πρῆκει-
 το, ἔ ἠῦρεν ἂν ἔτω τὰ ἔξω αὐτῆς αὐτὴν ἐπισύρον-
 τα, ἔ τὰ ἐντὸς αὐτῆς αὐτὴν κατέχοντα.

Ὅτι μὲν ἔν σὺν τοῖς τῆς ὁσφρήσεως, τῆς ἀ-
 κοῆς, τῆς γεύσεως ἔ τῆς ὄψεως αἰσθήμασιν ὁσμὴ,
 ψόφος, χυμὸς ἔ χρῶμα ὁ ἄνθρωπος εἶναι δάξειε,
 δεδειχότες ἐσμέν. Ἔτι δὲ ἔ ὅτι ἔδ' ὅλως γνῶσιν
 τῶν ἔξω σωμάτων κτήσαιο. Λοιπὸν δὲ ἡμῖν τὴν
 τῆς ἀφῆς ἀνάλυσιν ποιήσασθαι.

Ὑποθῶμεν δὲ θεωρεῖν ἄνθρωπόν τινα πρῶτον
 ὑπαρξιν ὑπάρχειν ἀρχόμενον. Ἀκινήτων ἔν ἔτος
 ἔτερα παρὰ τὰ ὑπὸ τῆ περιπεφυκότος οἱ κύκλω
 αἴρος διδάμενα ἔχ ἔξει αἰσθήματα. Ταῦτα δὲ
 εἰσι θάλπος ἢ ψύχος, ἔ τὰ τῆς ἠδονῆς ἢ λύ-
 πης παρακολεθῆντα αὐτοῖς συναισθήματα. Ἀλλὰ

ταῦτα εἰδοποιῶντα μόνον τὴν αὐτὴ ψυχὴν ἐκ αὐτῆς καταμένουσι, καὶ ἔκ' ἔσιν ὅπως μαθεῖν ἐκ τούτων εἰ αἴρ' ἔσιν ὁ κύκλω αὐτὸν περιλαμβάνων, ἕτε μὴ ὄλως εἰ ἔσίτι σῶμα· ἔδ' ἄρα ἔδ' ἐλθεῖν εἰς ὑπόνοιαν αὐτῶν δύναται. Περιορίσαι μὲν ἔν' ἕτως τῆς τῆς ἑαυτῆς ὑπάρξεως μόνῃ αἰσθήσει μὴ ἔχων ἕτερον τὸ παρ' ἑαυτὸν συναισθάνεσθαι.

Κινηθείσης δὲ τῆς χειρὸς αὐτῆ καὶ ἐπὶ διαφόρων σωμάτων ἐνεχθείσης, ὁ ὑποτεθείς ἡμῖν ἄνθρωπος ἑαυτῆ ἔκ' ἔτι ἔχει αἰσθάνεσθαι ἄνευ τῆς ἕτερου τινὸς παρ' ἑαυτὸν πράγματος ἅμα συναισθάνεσθαι. Τὸ γὰρ θάλπος καὶ τὸ ψύχος πρὸς τῶ εἰδοποιήσεις αὐτῆ εἶναι, γίνονται ἔτι εἰδοποιήσεις καὶ ἕτερον τινὸς σερεῖ ἢ ἀντιτύπε πράγματος· καὶ αὐτίκα αἱ εἰδοποιήσεις αὗται προσήκασαι ἅμα τυγχάνουσι τῆ τε ψυχῆ αὐτῆ καὶ τοῖς ἔξω αὐτῆ αἰσθητοῖς σώμασι, καὶ φέρονται ἐπ' αὐτὰ συν' ἑαυταῖς τὴν ψυχὴν ἐπισπώμεναι.

Μόνον ἄρα τὸ τῆς σερεότητος αἰσθημάτων ἐστὶ τὰ τὰν ἄνθρωπον αὐτὸν ἑαυτῆ ἐξιέναι καταναγκάζον, καὶ ἐξ αὐτῆ τό γε ἐπ' αὐτῶ ἢ τῆ σώματος αὐτῆ καὶ τῶν αἰσθητῶν σωμάτων καὶ τῆ χωρὶς ὑπαρξίς ἔρχεται.

Καὶ γὰρ τῶ ὄντι, εἰ τῆτο μόνον αὐτῆ ἀφέλοιο πᾶλλα σύμπαντα εἶναι, γινώσιν παρὰ τὴν ἑαυτῆ ἕδεκός ἄλλῃ ἔξει πράγματος. Δόξει δὲ ἑαυτὰ πολλὰ εἶναι ἐν τῶ αὐτῶ χρόνῳ, πολλαπλασιασθῆσαι, ἐπαναλαμβάνεσθαι, ἀναπαράγεσθαι

ὕτως εἰπεῖν ἔξω ἑαυτοῦ αἰσθανόμενος. Καὶ κρίνει μὲν ὅτι εἰς ἓσιν ἀναγνωρίζει γὰρ τὸν ἕν ἕγώ ἐν ἑκάσῳ αἰσθήματι, κρίνει δὲ καὶ ὅτι πολλαπλάσιος καὶ γὰρ ἀπὸ αἰσθήματος εἰς αἴσθημα καὶ ὁ ἕγώ αὐτὸς ποικιλλεται καὶ πολλαπλασιάζεται.

Ἰδὲ τοίνυν πολλὰ συνυπάρχοντα αἰσθήματα καὶ ἔχει ἤδη τὸ τῆς ἐκτάσεως φαινόμενον ὑπέθεσιν τινὰ προηγουμένην, μὴ μόντοι καὶ εἰς παραγωγὴν αὐτῆ ἀποχωρῶσαν. ἢ γὰρ τῆς ἐκτάσεως ἔννοια ἔσται μόνον τὴν πολλῶν πραγμάτων συνύπαρξιν ὑποθέσεισιν, ἀλλὰ προσυποτίθει καὶ τὸν τρίτον πρὸς ἄλληλα σύνδεσμον, τὴν ἀμοιβαίαν ἀποπεράτωσιν καὶ περιγραφὴν. Ταῦτα δὲ εἰσιν ἴδια ἔσται μόνον τῶν αἰσθημάτων, οἷς μόνοις τὸν ὑποτεθέντα περιορίζομεν ἄνθρωπον. τὴν ἀντίον δὲ ἀποκχωρισμένα πάντως ταῦτα τρίτῳ παρίσταται.

Προσθέντων δὲ οἱ ἡμῶν τὴν τῆς σερεότητος αἰσθησιν, αὐτίκα οἱ τρόποι τῆ εἶναι ἀνδρίζονται, ἀποβάλλουσιν ἀλλήλους, ἀποπερατῶνται ἀμοιβαδὸν, καὶ ὁ ἄνθρωπος τῶν διαφόρων μερῶν τῆ σώματος αὐτῷ ἐν αὐτοῖς αἰσθάνεται.

Τὸ τῆς σερεότητος αἰσθημα διχῆ συμβαίνει γίνεσθαι. γίνεται μὲν γὰρ ἤτοι κατὰ συνέχειαν ἢ κατὰ διέχειαν. ἐν ὅσῳ μὲν κατὰ συνέχειαν, ἢ χεὶρ συναθροίζει καὶ περιορίζει ἐνὶ σερεῷ χωρῶν πάνθ' ἃ δοκιμάζει αἰσθήματα, καὶ κρίνει ὅτι διαγάνει ἐνὸς μόνου σώματος. Ὅσακις δὲ κατὰ διέχειαν τὸ τῆς σερεότητος αἰσθημα γίνεται, ἢ τοσαύ-

κίς ἢ χεὶρ περιγράφει ἢ περιορίζει ἢ ἀφορίζει χω-
ρία σερεὰ ἢ ἀντίτυπα, οἷς ἀναμίσγει ἅττα αἰσθη-
ματα ἢ διάσέλλει ἐπομένως τούτῃ σώματα.

Οὕτω τοίνυν τῇ τῆς σερεΐτητος αἰσθήσει ἔξω-
τη ἀναφέρειν ἠάγκασμένοι τὰ αἰσθήματα, τὸ τῆ
χωρὶς ἢ τῶν σωμάτων παράγσμεν φαινόμενον.

Αὕτη οἶμαι ἢ τῆ παρὰ τῆ περικλεῖς Ἀλεμ-
βέρτε προτεθέντος προβλήματος λύσις, ἢν πορτί-
σασθαι ἔκ ἂν ἦν ἄλλως, ἢ θεωρήσαντας ἐν μέρει
τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν ἢ τὰ αἰσθήματα.

Τῷ δ' Ἀλεμβέρτῳ εἰσέκως ὁδὸν πάρεργον
διηγοῦσθαι τῆτο τὸ πρόβλημα. Ἀλλὰ γὰρ κι-
νῆμενός τις ἕτως κινδυνεύει παράγασθαι ὀρμᾶσθαι
γὰρ ἀπὸ τῶν κειμένων ἢ δεδεγμένων ἐννοιῶν ἀρ-
κόμενος, ἔχ' ὅσον ἰκανός ἐστιν ἐμβαδύνει τὸ ἀπορέ-
μενον. Ταύτη τοι ἢ ἕτερόν τι ἴδεν ἢ συνιδεῖν πολ-
λῶν εὐχερέστερον ἔλαθε τὸν αὐτὸν φιλόσοφον τὸν
τῆν τῶν ἐπισημῶν ἀρχὴν ἢ γένεσιν ἄριστα συνιδόν-
τα καὶ ἐκδέμενον. Φησὶ γὰρ, „ἐδεμία ἐκάσθαι αἰ-
„σθημάτων ἢ τῆ διεγείραντος αὐτὸ αἰσθητῆ σῶ-
„ματος ἢ κὰν ἐκείνθαι πρὸς ὅπερ ἡμεῖς αὐτὸ ἀνα-
„φέρομεν, ἢ χέσις πρὸς ἄλληλα, κὰντεῦθεν συλ-
„λογισμένοις ἡμῖν ἄπορος ἢ ἀπὸ τῆ ἐνὸς εἰς τῆ-
„τερον διάβασις. Οὐκ ἔστι τοίνυν ἄλλ' ἢ, Φυσι-
„κή τις ῥοπή τῆ συλλογισμῆ αὐτῆ ἀσφαλετέρα,
„ἰκανὴ ποιῆσαι τὸ τούτῃ ὑπερπηδῆσαι ἢ ὑπερ-
„βῆναι διάστημα.

Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ὅτι ἔδει ἐπὶ τῆν ταύτης τῆς

διαβάσεως εὔρεσιν διακρίσθαι καὶ συλλογίζεσθαι.
 Ἀπόχρη γὰρ εἶξαι μόνον καὶ ἄψασθαι· ἡ γὰρ
 τῆς σερεότητος αἰσθησις, συμπαροληθείων αὐ-
 τῇ δυνεῖν σχέσεων, τῆς μὲν πρὸς ἡμᾶς, τῆς δὲ
 πρὸς ἕτερόν τι τῶν ἔξωθεν, οἰονεῖ τις γέφυρα χί-
 νεται ἀναμεταξὺ τῆς ψυχῆς καὶ τῶν ἔξωθεν αἰσθη-
 τῶν σώματων, καὶ διὰ ταύτης τὰ αἰσθητά συ-
 νεφέλκοντα τὴν ψυχὴν διαβαίνουσι καὶ ἔδεν ἄλως
 ἄπορον ἔδ. ἀνήνυτον τὸ διάστημα.